

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Această carte a fost tradusă cu sprijinul
financiar al Centrului pentru Carte și Lectură
al Ministerului Culturii din Italia.

CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA

CARLO VECCE
SURÂSUL
CATERINEI

MAMA LUI LEONARDO DA VINCI

Traducere din italiană și note de
OANA SĂLIȘTEANU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Anca Dumitru
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brinzan
DTP: Dragoș Dumitrescu, Veronica Dinu

Tipărit la Artprint

CARLO VECCE

IL SORRISO DI CATERINA La madre di Leonardo

Copyright © 2023 by Giunti Editore S.p.A., Firenze-Milano

www.giunti.it

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VECCE, CARLO

Surăsul Caterinei: mama lui Leonardo de Vinci / Carlo Vecce;

trad. din italiană și note de Oana Sălișteanu. – București:

Humanitas Fiction, 2024

ISBN 978-606-097-490-1

I. Sălișteanu, Oana (trad.; note)

821.131.1

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

Mamei mele, cea precum Caterina

1
Yakov

*O pădurice de mesteceni pe malul unui râu din
aproiere de Xi Miute¹, într-o dimineată de vară*

Nu vreau s-o pierd.

Calul apare și dispare printre mesteceni.

O pot urmări doar cu ochii.

Ochii sunt mâini, mâini care se întind, încercând să apuce
ceva ce se îndepărtează pentru totdeauna.

Viața, o străfulgerare, o pulsație nedeslușită de amintiri și
imagini, acel atât de puțin trăit împreună.

Trunchiuri albe și zvelte; scoarța le e precum pielea tăbă-
cită. Par trupurile acelorași copaci pe care îi îmbrățișam în
urmă cu douăsprezece ierni, dar nu aici, în apropierea mării,
ci în pădurea noastră sacră, departe, în munți. Atunci am
pătruns în cotloanele ei cele mai tainice, nesocotind faptul că
nu-mi era îngăduit. Nu, nu puteam aștepta afară, cu ceilalți
bărbați și cu caii. De câteva ore bune, din vale se auzeau urle-
tele sfâșietoare ale nevestei mele, umplându-mă de o neliniște
pe care nu o mai trăisem. Un miracol cumplit era pe punctul
de a se întâmpla.

Cu mâinile agățate de trunchiul unui mestecan, priveam
jos în duminică. În mijlocul platoului se afla nucul uriaș, des-
frunzit de vântul toamnei, cu ramurile către cer. Brațele întinse
de parcă ar fi adus o ofrandă. Rădăcinile bătrâne se răsuceau

1. Denumirea folosită de cerchezi pentru actuala mare Azov.

printre stâncile din care țâșnea un izvor cu apă pură. Între rădăcini și trunchi, o cruce grosolană de lemn. Cu nevasta mea mai era doar *mamiku*, moașa, care se zorea, alergând între femeie și izvor, schimbând cârpele înroșite de sânge și spălându-le în apă. Ea era întinsă pe spate, pe un strat de paie împrăștiate pe pământ. Scotea zbierete foarte ascuțite, rămânea țeapănă, își contorsiona brațele și picioarele, își răsturna capul pe spate.

Până cu o zi înainte, și de-a lungul lunilor precedente, în casa noastră mare din mijlocul satului am urmat toate sfaturile lui *mamiku* și ale femeilor mai în vârstă. Trebuia să vină pe lume primul nostru copil: cel dintâi născut al lui *psi* Yakov, al nobilului Yakov, cum cântau femeile, vlăstarul hărăzit să devină un erou precum aceia din saga neamului Nart¹ și să își conducă seminția cu forță și vitejie. Se năștea în Anul Calului, animalul cel mai nobil și mai venerat al neamului nostru.

Nevasta mea se ferea să iasă după apusul soarelui, să se așeze pe o laviță sau pe o piatră, să omoare șerpi, să bea apă din cupe largi la gură. Se îngrijea ca focul care ardea în vatra din inima casei să nu se stingă niciodată. Și, cu toate acestea, sarcina dificilă o vlăguia tot mai tare. Suferise frecvente pierderi de sânge, iar femeile se temeau ca nu cumva vreun demon să se fi apropiat de ea și de copil. Poate că nemiloasa Almastera era însetată de sângele lor. Una spunea chiar că văzuse o bătrână despuiată, cu părul despletit, dând târcoale casei lor spre asfințit. Pentru a o alunga țineau aprins la poartă toată noaptea un foc purificator, iar sub pernă și sub salteaua de paie pusese mai multe obiecte de metal, câteva amulete, o foarfecă și un cuțit. Pregătiseră deja, pentru momentul nașterii, o colibă de paie la ieșirea din sat, în apropierea cursului zgomotos al râului.

1. Legendele narților stau la baza mitologiilor precreștine și preislamice ale triburilor din Caucazul de Nord.

Sorocul a sosit când toamna era deja târzie. Zilele mai erau încă blânde, dar bătrânii spuneau că în scurtă vreme urma să sufle vântul înghețat ce cobora din Ținutul Întunericului și totul avea să devină alb și tăcut, înmormântat sub o groasă mantie de zăpadă. Aproape părăsită de orice vlagă, palidă, ea insistase să fie dusă de îndată în pădurea sacră, sub nuc. Spunea că are nevoie de energia apei și a stâncii, de seva și de puterea marelui copac. Fusese de neînduplecat în decizia ei și, în ciuda stării sale, am dus-o cu o lectică, însoțită doar de *mamiku*. Plecaserăm în zori. Nici un nor pe cer, iar văzduhul era nemișcat, dar rece. În pădurea sacră intraseră doar femeile și cei ce purtasera lectica, dar ei s-au întors imediat după ce au pregătit un culcuș de paie pe pământul reavăn. Eu și ceilalți bărbați, descălecând, ne-am oprit cu toții la lizieră. Nici unui bărbat nu i se permitea să rămână în pădure. Nu puteam vedea decât foarte neclar ceea ce se petrecea acolo jos. *Mamiku* începuse niște stranii ritualuri pentru a ușura eliberarea fătului, deschizând și desfăcând niște misterioase obiecte împletite și înnodate între ele și rostind învocații apei și vântului.

Un urlet mai ascuțit m-a înghețat. Ea s-a arcuit violent, s-a prăbușit și nu s-a mai mișcat. Eram răvășit. De la depărtare nu reușeam să văd prea bine, nu înțelegeam ce se întâmplă. N-o mai vedeam pe ea, acoperită fiind de *mamiku*, care se aplecase peste picioarele ei. Și apoi, neașteptat, încă un strigăt, slab, dar curat și înalt, iar *mamiku* mișcându-se rapid și apucând ceea ce părea a fi un cuțit, apoi alergând spre izvor cu ceva mic și plin de sânge și cufundându-l de mai multe ori în apa rece ca gheața, făcând să se repete de fiecare dată acel strigăt acut, iar acel ceva mic să se curețe de sânge.

Am țâșnit într-un suflet spre luminiș. Am văzut groaza în ochii umezi ai lui *mamiku*, ce tremura toată, groaza pentru ceea ce tocmai se petrecuse, dar poate mai ales pentru sacrilegiul pe care îl făcusem, acela de a fi vrut să văd ceea ce nu trebuie să fie văzut de ochii unui bărbat. Am văzut-o pe nevasta

mea întinsă pe jos, palidă ca zăpada, cu gura deschisă, cu ochii fără viață îndreptați spre cerul albastru, sângele maroniu de pe picioarele ei depărtate, de pe stratul de paie, de pe pământ. Almasti i-a băut sângele, zicea *mamiku* cu vorbe frânte și confuze, dar acum, când coboară în țărână și urcă iar din rădăcini în seva marelui nuc, e sânge sacru. Sânge pentru sânge, viață pentru viață. Și atunci am zărit-o pentru prima oară. Ochii foarte mari erau deschiși, limpezi, profunzi. Mi se păreau chiar ochii mamei ei și am avut senzația că mă priveau pe mine, care întindeam mâinile spre ea.

Am revăzut-o doar după alte șase ierni, când m-am întors.

După ce mi-am îngropat nevasta în tumulul familiei mele, sub lespezile mari de piatră ale lăcașului morților, am incredințat fetița de doar câteva zile bunicii și doicii, o sclavă *rus*¹ pe nume Irina.

Pe pământ se așternuse bezna. Tenebrele răului și ale durerii. Crivățul dinspre miazănoapte șuiera și zăpada nu înceta să cadă. Am strâns armele, am adunat războinicii neamului meu și am plecat fără să mai privesc înapoi. Până atunci, așteptând venirea pe lume a primului meu copil, lasasem fără răspuns invitația lui *warq* Inal Nexw, prințul Inal cel Mare cu un singur ochi, fiul lui Xwrifelhey, fiul lui Abdun-Han, care cerea căpeteniilor și nobililor poporului nostru mândru și independent, împrăștiat prin munți și prin văi, să se unească în luptă comună. Dar după aceea l-am urmat orbește cu multă hotărâre, aruncându-mă cu cruzime în bătălie, ca și cum căutam să obțin pentru mine însumi consolarea morții pe care o pricinuiam dușmanului. În ochii celorlalți războinici, aceasta părea o viteză eroică și neomenească. În realitate, era doar o disperată dorință de moarte.

1. *Rusii* (sau varegii *rus*) – popor medieval de origine scandinavă, care a dominat din punct de vedere militar un vast spațiu din Europa de Est.

Când m-am întors în sat mă schimbasem mult. Chipul îmi era sluțit de riduri și de cicatrice doar în parte ascunse de barbă și de părul lung, bălai. Privirea îmi era tristă, iar ochii păreau să reflecte încă licărul flăcărilor și sângele șiroind. Nu-mi mai păsa deloc nici de viață, nici de moarte. Și capul, și inima îmi erau pustiite.

Am ajuns în sat, nefiind așteptat de nimeni, în ajunul sărbătorii Anului Nou, la sfârșitul iernii. Veneam călare împreună cu câțiva tovarăși de arme, doar acei puțini care mai rămăseră în viață. Ceata noastră era urmată de o căruță mânăta de un bărbat mic de statură îmbrăcat în negru. Sub *burka*, mantaua de postav, și cămașa de zale, purta o cămașă grosieră de aba țesută în trei vătale, fără guler, încrețită sub centură, și pantaloni largi vârați în cizmele cu carâmb înalt. Purta în bandulieră un arc lung și tolba cu săgeți, și în teacă o *shashka*, acel cuțit ușor, lung și încovoiat, flexibil și ucigător ca un șarpe, cu plăsele sub formă de cârlig, îmbrăcate în argint gravat cu cap de vultur.

Mi-am scos coiful ascuțit cu obrăzare și mi-am scuturat capul, desfăcându-mi în vânt pletele bălaie. Înaintam lent, coborând în vale după ultima șerpuire a drumului dinspre colină. Pe măsură ce mă apropiam de primele case, vedeam femeile, bătrânii, copiii cum încep să se adune tăcuți pe marginea drumului, încercând să distingă pe chipurile distruse ale călăreților trăsăturile unei persoane iubite: un soț, un fiu, un tată.

M-am oprit în fața casei mele din mijlocul satului, acea *wuna* diferită de celelalte locuințe doar prin faptul că era mai mare, dar la fel ca structură și făcută tot dintr-o împletitură de trestii, crengi și paie. Nimic nu se schimbase. În spate erau aceleași împrejmuiri de lemn pe care le făcusem în vara în care nevasta mea aștepta copilul: grajdurile, camera separată pentru oaspeți, ocolurile pentru animale, câmpul și pomii fructiferi, care acum așteptau din nou primăvara.

În pridvor, izolată de slujbași și de oamenii casei, am recunoscut silueta subțire a mamei mele, nemișcată ca o statuie, și alături de ea slujnica Irina, care ținea de mână o fetiță de cinci sau șase ierni. Trebuie că ea era: fiica mea, cea cu ochi albaștri și păr lung, blond. Ochiul acela mă fixau emoționați, dar fără lacrimi, uscați precum ochii bunicii, precum ochii Irinei, precum ochii tuturor celor strânși în băătăură în acel moment, pentru că la noi lacrimile sunt semn de slăbiciune.

Am descălecat, am îmbrățișat-o pe mama, am privit cu recunoștință către Irina, m-am aplecat spre fetița care nu mă văzuse niciodată. Trebuie că îi păream un necunoscut; abia atunci mi-am dat seama că felul cum arătam nu putea să trezească decât spaimă. Eu nu știam să surâd, nu am zâmbit în viața mea. Nici măcar numele nu i-l cunoșteam, iar Irina, ghicindu-mi întrebarea, a spus în șoaptă cum o strigau, *Wafa-naka*, Ochi-de-cer, pentru că ochii ei erau de un albastru adânc ca aceia ai mamei și ai tatălui. Mi-am amintit cu durere cât de intens era albastrul cerului de deasupra luminișului în ziua în care Theshxwe¹ Atotputernicul mi-a luat-o pe femeia iubită și mi-a dăruit o fiică în loc de un întâi născut de parte bărbătească.

Am întins timid mâinile către ea, rostind încet numele ei: Ochi-de-cer. Fetița a privit-o cu neîncredere pe Irina, care i-a zâmbit, apoi s-a îndreptat sigură spre mine, fără să privească în pământ, și mi-a cuprins gâtul cu brațele.

Am intrat în încăperea spațioasă din mijloc, în jurul inimii sacre a locuinței, unde se afla focul de care în toți acei ani avusese grijă mama mea, stăpâna casei, și, în lipsa mea, capul familiei.

Și căruța se oprise în fața locuinței și l-am prezentat rudelor și prietenilor pe cel ce o mâna: era acum *konak*, oaspetele meu,

1. Zeul suprem al panteonului politeist cerchez.

un negustor grec pe nume Demetrios, care mă însoțise de la Zhansherx¹, cetatea prințului Inal, întemeiată de bunicul său Abdun, la miazăzi de râul Psoz². Eu nu îl cunoșteam și nici nu îl întâlnisem înainte de a-mi fi fost prezentat; grecul însă nu numai că știa puțin limba noastră, dar îmi cunoștea și numele.

Ba mai mult: numele de Yakov îl salvase când a coborât din corabie pe malul mării Xi Fitse³. Demetrios fusese înconjurat pe dată de călăreți ostili, care l-ar fi privat nu numai de mărfurile sale, dar și de libertate, dacă nu s-ar fi declarat *konak* al prințului Yakov, cerând să fie protejat în numele obligației sfinte a ospitalității și să fie dus în fața acestuia. În afară de mărfurile pentru troc, Demetrios îmi adusese și vești dintr-un tărâm îndepărtat, mult mai îndepărtat decât Xi Fitse, și mi-a mai zis și că are de transmis un mesaj personal mamei mele.

L-am prezentat pe Demetrios mamei și am consimțit să rămână singuri, într-un colț al încăperii. Spre uimirea tuturor, Demetrios s-a închinat în fața ei. Eu l-am auzit spunând doar foarte puține cuvinte și l-am văzut scoțând un mic obiect din tașcă, un inel poate, pe care i l-a oferit. Ea îl asculta fără să îl întrerupă. Știam foarte bine că nu vorbește. Nu-mi amintesc, de când eram copil, să fi auzit vreodată un singur cuvânt rostit de buzele ei. Mama comunica doar prin gesturi. Se zice că a ajuns așa cu mulți ani înainte de a se căsători și de a mă naște

1. Cetate-fortăreață întemeiată de căpetenia circasienilor (cerchezilor), Inal cel Mare (1427–1453), capitală a ținutului Kabarda, al cărei nume a circulat sub mai multe variante, printre care *Shanjir*, *Shanchir*, *Chantchir*. Pe tot parcursul cărții, autorul a optat pentru denumirea locală și veche a toponimelor și personajelor mitologice caucaziene, care au fost păstrate și în traducere.

2. Râul Psoz izvorăște din Caucazul de vest și marchează pe o porțiune hotarul actual dintre Georgia, Abhazia și Rusia pe cei 53 kilometri ai săi până la vărsarea în Marea Neagră.

3. Denumirea locală a Mării Negre. Numele sub care circula în Peninsula Italică, folosit adesea și în acest text, este Mare Maggiore (Marea cea Mare).

CUPRINS

1. Yakov	7
2. Iosafã	45
3. Termo.	86
4. Iacomo	128
5. Mariya	162
6. Donato	193
7. Ginevra.	259
8. Francesco	310
9. Antonio.	348
10. Piero și din nou Donato	403
11. Antonio, celãlalt	455
12. Leonardo.	496
13. Eu.	535